

KARULA ENDISED KOOLID

KP 31 KAAGJÄRVE KOOL, JAKOBI KOOL

Kaagjärve kool sai alguse õieti Jakobi koolist. Et praeguseks on ligipääs vanale Jakobi koolile õige raskeks muutunud, peame leppima teoreetilise külaskäiguga.

Jakobi kool

Jakobi kooli eelkäijaks oli 1765.a. avatud 3-klassiline nn. Karlova kool Kaagjärvel. 1815.a. selgus, et koolimaja oli muutunud kõlbmatuks.

1834.a. annetas mõisnik uue kooli ehitamiseks palgid ja maa Pugritsa külla. Kool sai nimeks Jakobi kool.

Peeter Puudersell: Oli juba oktoobri keskpaik, kui ühel varajasel hommikutunnil koos isaga jõudsimine Kaagjärve vallakooli läve ette. Hoidsin kramplikult käes valget riidest kotti, kus sees paar raamatut, tahvel krihvliga ja penal. Isal oli teine kott, mis sisaldas mu nädala toidumoota: pool pätsi leiba, kausike praetud lihaga, teine kapsaid, tükk suhkrut tee joomiseks ja mõned õunad. Kodus oli ema õpetanud, kuidas toitu jaotada, et laupäevani ikka jätkuks.

Nimetatud kool oli oma alguse saanud XVIII sajandi teisel poolel (1765. a.) tomunud Lätimaa maapäeva koolikorralduse otsuse kohaselt, milles kohustati mõisaid asutama ja ülal pidama nn. mõisakoole talupoegade lastele. 1816. ja 1819. aastal antud talurahva seadusega muudeti mõisakool vallakooliks, mille ülalpidamise kulud olid jaotatud mõisa ja talupoegade vahel. 1914. aastal asus kool Kitse talu lähedal ühekordses puumajas (ehit. 1873. a.) ühe klassiruumi, poiste, tüdrukute magamistoja ja õpetaja korteriga. Kooliõpetajaks oli Joh. Lukin

Luukina-kool, nagu rahvapärased seda vallakooli nimetati, oli tuntud hea korra ja distsipliini poolest. Tänu sellele suutis Joh. Lukin ühekomplektilises koolis, töötades üksinda kolme jaoga, õppeaastas keskmiselt 30-35 õpilast, anda lastele kõiki neid algteadmisi, mida võis pakkuda tollaegne vallakool. Kes Luukina-kooli lõpetas, see võis edukalt õpinguid jätkata kihelkonnakoolis ja viimast lõpetades võis saada vallakirjutaja või vallakooli koolmeistri ametkohale.

15. märtsil 1925 kolis Pugritsa külas tegutsenud Jakobi algkool Mäemõisa härrastemajja. Juhatajana jätkab Joh. Lukin.

Kaagjärve kool

Siit saab alguse Kaagjärve kooli kirev kroonika, mis on kahjuks tänaseks ka lõpu leidnud.

1923.a.muutus kool 6-klassiliseks, 1941-44 asus koolimajas saksa sõjavägi ja kool pidi töötama punases telliskivimajas, 1944-61 tegutses 7-klassiline kool, 1961-77 8-klassiline kool.

1. septembril 1977 kool suleti ja kooli ruumid anti Valga Vene Eriintnaatkoolile.

1983 avati Kaagjärve 3-klassiline algkool, mis 1993 kasvas 9-klassiliseks põhikooliks.

Nüüd järgneb langus. 2000.a. muudeti 6-klassiliseks, 2004.a. 4-klassiliseks lasteaed-alkooliks.

2007.a. kool suleti. Õpilased suunati Valka ja Lüllemäele.

KP 32 VISSI KOOL, PIKKJÄRVE KOOL

1846.a. alustas siin tööd vene õigeusu kihelkonnakool. Korralik kivimaja ehitati koolile 1877.a.

1964. aastani kestis siin õige kirev koolielu.

Peeter Puudersell: 1915. a. sügisel suunati mind Vissi kihelkonnakooli. See kool oli asutatud 1846.a. alul üheklassiline ja

pärast 1878. a. uue kivist koolimaja ehitamist 1885. a. muudeti kaheklassiliseks. Kool oli kohaliku õigeusu kiriku haridus püüetest võrsunud ja otseselt kiriku organitega seotud koolitüüp, kus õppisid peaaesjalikult vene usku kuuluvad õpilased. Soodsamate õppetingimuste ja enamkäidavamana koolitee tõttu saadeti Vissi kooli lapsi ka luteriusu perekondadest. Õppemaks oli 5 rbl. õppeaastal.

Koolis oli ainuvalitsejaks vene keel: õpikud venekeelsed, õppekeeleks vene keel. Ainuke eestikeelne raamat oli M. Kampmanni koostatud "Kooli lugemisraamat". Eesti keele lugemist ja kirjutamist oli nädalas 3-4 tundi. Ka laulu tunnis õpiti enamasti venekeelseid laule, eeskätt muidugi "Bože tsarja hrani" – see pidi üdini selge olema.

Vissi kihelkonnakooli ruumid olid kaunis avarad. Kiriku kõrval kivimajas, mis kooli otstarbeks ehitatud asus kaks ruumikat klassi tuba, mis koridori kaudu ühendatud maja teises otsas asuva köstri korteriga. Ärkli korrusel kaks pikka eraldi sissekäiguga hämarat katusealust ruumi, kumbki varustatud pikki seina sisseehitatud nariga, mida hüüti "laabatsiks", - oli ette nähtud tüdrukute ja poiste magamistoaks. Laabats mahutas paarkümmend õlgkotti. Õpilaste arvu suurenedes magati ühe koti peal kahekesi. Jõukamad töid magamiseks puuvoodid.

Vett saadi õue peal asuvast kaevust ja toodi õhtul pesunõudega magamistuppa nari alla hommikuks valmis.

Koolihoones puudus käimla. See lauaselgadest kokkuklopsitud virila uksega vajalik putkake asus kusagil kaugemal kõrvalhoonete taga.

1917. aasta sügisel jätkus õppimine. Aga vaevalt saadi õppetööga alata, kui sõjarinde pidev lähenemine tõi kooliellu tõsiseid häireid. Juba septembri algul vallutasid sakslased Riia ja lähenesid Valgale. Sõjaväe osad, vaheldudes kodutute sõjapõgenike üksikute gruppidega, peatudes sageli koolimajas. Inimesed elasid sõjakoledeste ja mitmet puhku kuulnud sakslaste hirmutegude ootel. Mõned õpetajad lahkusid koolist; koolist ärajääjate õpilaste arv suurenes iga päevaga. Õppetöö katkes, lagunes ja keset talve sulgus Vissi kihelkonnakool lõplikult. Eksisteerinud 70 pikka aastat – ta oma uksi enam ei avanud.

1918. aasta sügisel, kui liitlasarmeede otsustavad võidud läänierindel löid okupatsioonivõimude jalgealuse tugevasti kõikumata, tegi Tõnis Grünberg julge sammu: ta avas omal riisikol Karulas erakesk-kooli, mis töötas alul nelja klassiga (V, VI, VII, VIII). Eks T. Grünberg olnud varem pikemat aega Tartus H. Treffneri eragümnaasiumi õpetaja, tundis selle erakooli struktuuri, õppe- ja majandusala korraldamist ja see ehk oligi ajendiks ning julgustas midagi selletaolist ettevõtmist Karulaski läbi viia. Kuid siin ei läinud kõik libedasti: aeg oli erakorraline, valitsevad olud teismad. Võru okupatsiooniaegne koolivalitsus kinnitas ametlikult palgalisteks tunniandjateks algkooliosa peale kaks õpetajat, need olid Emilie Lattik ja Glafiira Valtin (hiljem Tirman-Aidu).

1920. aasta algul lahkus T. Grünberg Karulast, juhtinud vaid pool õppeaastat vastavatud keskkooli õppetööd. Ta siirdus Valka avaramale tööpõllule kohaliku poeglase gümnaasiumi direktorina. Tema asemikuks sai valgalane Arnold Kõiv.

1920/21. õppeaastal toimus jälle õpetajate vahetus. Lahkus koolidirektor Arnold Kõiv. Kooli asus juhtima Emilie Lattik, olles kolmandaks ja viimaseks direktoriks kuni kooli sulgemiseni 1922.

a. suvel, kuigi ta vahepeal oli püüdnud kõik teha, et keskkool jääks Karulasse püsima.

Kool jätkas tööd 6-kl algkoolina.

1922.a asus juhataja kohale energiline koolimees ja seltskonnategelane Vladimir (Voldemar) Suigussaar. 1924.a hakkas V. Suigussaar taotlema kooli nime muutmist lähedal asuva kauni Pikkjärve järgi Pikkjärve algkooliks. Taotlus rahuldati.

Kool töötas 1964. aastani, mil valmis Lüllemäe uus koolimaja

KP 33 TÜÜRA KOOL

Tüüral , vallamaja kõrval , töötas kool juba väga vanadest aegadest alates, kui selle asemel oli veel ainult katehhisatsiooni koht.

19. sajandi lõpust alates töötas see kool vallakoolina ja ta jätkas ka EV - s tööd Tüüra algkoolina 4 klassiga, kus õpetajateks olid 20. sajandi algul õpetaja Kalkun, seejärel Friedrich Krillo, kes võeti I Maailmasõja ajal väeteenistusse. Tema asemele asus ligaste Suura vallakooli õpetaja Eduard Raudsepa tütar Rosalie Raudsepp, siis Olga Sarapuu ja viimasena Johannes Vassar. Kool töötas ainult ühe suure klassitoaga ja ei vastanud enam 20. saj kooli nõuetele, mistõttu ta 1923. a suleti .

KP 34 PEETRI KOOL

Selle kooli kohta on kahjuks andmeid õige napilt ja ootab uurija kätt. Tõenäoliselt ühendas ta ümbruskonna väikekoolid (Patupera, Lilu, Puusmetsa). Kool käis pidevalt valdade vahel käest-kätte. Kahe sõja vahel oli ta Vana-Antsla valla all. 1918.a õppis siin 16, 1935.a. 57, 1940.a. 47 õpilast. Uus hoone valmis 1932.a.

1964.a. liitus kool uue Lüllemäe kooliga.

KP 35 MADSA (REBASE) KOOL

JaanLattik: Suure metsa taga kõrge mäe all seisis meie koolimaja kolme päratu pikka korstnaga, ning kaugel vaadates näis, nagu seisaks igaühe otsas korstnapühkija.

Pika kehaga puust ehitus. Ühet otsast olid mõned aknaruudud kõik katki löödud, teises kõik terved ja akendel kardinad ees. Vähe isemoodi oli see meie koolimaja. Ta nagu ei sündinud hästi talumajade hulka. Talvel, siis ta uhkustas õhtutel oma valgustatud akendega, kui oleks tal jõudu ja teistel ei midagi; suvel ta jälle häbenes. Harva nägid kardinaääre vahel tuld.

Vana Aadam oli muistne kooliõpetaja, nagu neid veel mõni harva järele on jäänud – raudne kivi endisest hariduse hoonest, millest meil ainult varemed järele on jäänud. Lühike, tüseda kehaga, halli peaga vanamees. Ta kandis prille, rääkis vähe, aga karedal toonil Ma ei tea, aga sellel mehel oli tõesti midagi vaimutaolist, mis teistest maailmast pärit, millega ta noort harimata elu koos hoidis, teda tagus ja hõõveldas.

Kus ja milles see vaimuollus seisis, on raske ütelda, ta istus lihtsalt temas, ilmutas sealt end mitmel viisil, kas rääkis ta tema hääles, vahtis silmades või sügeles sõrmedes – ta mõjus noorele elule nagu vaim kunagi.

See noor elu.... Minu ajal luges ta umbes kolmkümmend pead. Kõik läbi ja läbi tublid poisid, elavad mehed, pealaest jalatallani elu täis, nad keesid elust, lainetasid.... Vabaks saada, vabad olla, seda tahtsid ka nemad. Välja koolimaja sarnasest pudelist, koolmeistrinäoline punn eest ära!... Aga kork on kõvasti peal.... Muidugi raske töö: pidid hommikust õhtuni vedama. Vara, õige vara ilmus Aadam magamistoja uksele, sülitas paar korda tuppa ja hüüdis: üles!

Kuni kaheksani õpiti klassis ja võeti pruukosti. Siis algas tund. Esimene oli harilikult piiblitlugu, sellele järgnesid ridastikku teised teadused, kõik kindla ja korraliku kava järele.

Kella kaheksa ajal oli õhtupalve ja päevatöö lõpp. Magamistoas kotti peal unustati päeva raskus ja mure, lasti priiust lühikest aega elada. Praegu on raske uskuda, et selles risus kees koolielu õige pikka aega. Kool suleti 1956.a., pikalt tühjana seisnud hoone hävis 1992.a. Siis asusid tegutsema võsa ja kobras.

KP 36 REHEMÄGI, VAADE KÖSTRIKOOLILE

See mägi on ilmselt nime saanud mäe jalamil varem asunud köstri rehe järgi. Avaneb suurepärase vaade Köstrijärvele ja köstrikoolele. See kool on aegade jooksul kandnud niipalju nimesid, et üldnimeks on rahvasuus jäänud köstrikoole.

Võimalik, et siin toimusid 325 aastat tagasi köstri juhatusel esimesed katekismuse järgi lugemise tunnid. 1785.a. valmis leerimaja ja vallakooli jaoks korralik kivimaja.

1819. a. Liivimaa talurahvaseaduses oli nõue asutada kihelkonnakoolid igas vähemalt 2000 mees-hingega kihelkonnas. Karulas avati kihelkonnakool 1850.a. esimesena Valgamaal. Õpetust jagas 1846.a. Karulasse asunud köster ja legendaarne koolimees Carl Stimm.

Vanast koolimajast oli veel hiljaeagu säilinud kasutamiskõlblik tellisvõlvidega kelder ja mullaga täidetud alusmüüri kungas. 1892/93.a. valmis vana koolimaja kõrval Pihkva ehitusmeistrite tööna uus punastest tellistest leerimaja. 1893.a määras kirikukonvent abiks vanale köster Stimmile, kes selleks ajaks oli Karulas töötanud juba 47 aastat, agara koolimehe Heinrich Bergmanni. Köster Stimm lõpetas töö alles 50 tööaasta täitumisel ja ta saadeti austusavaldustega pensionile. 1893.a. sai Bergmann loa oma eluruumides erakooli avamiseks. Selle kooli õpetajaks oli koos oma vennaga revolutsionäär Jaan Sihver, kes langes punases eesti kütipolgus Narva rindel 28. novembril 1918. a.

1903.a. Bergmann lahkus Karulast ja tema asemel asus köstrina ja koolijuhina tööle. Aleksander Anton.

Köstrijärvel töötas kool mitmesuguses staatuses ja vaheaegadega kuni Lüllemäe uue koolimaja valmimiseni 1964.a. Kooli viimaseks nimeks oli Lüllemäe algkool ja tema juhatajaks Peeter Puudersell. *Juhan Toomepuu: Hakkas kätte jõudma sügis ja minu koolimineku aeg. Nüüd, kus olin nii lähedal Vissi koolile, et oleksin võinud igal õhtul koolist koju tulla, valisin enesele viimase aasta kooliks Karula köstrikoole.*

Esmaspäeval viis mind üks teipoiss kooli koos mu magamiskoti, voodivarustuse ja priske leivakotiga kogu nädalaks. Olin juba viieteistaastane ja suve läbi mehe eest väljas olnud. Mind üllatas väga, kui köster ja kaks õpetajat rääkisid koolilastega eesti keelt. Ka koolimaja erines suuresti mu eelmisest koolist. Kõigepealt näidati kohe, kus asus poiste käimla ja kus tütarlaste oma, et kogemata, ära ei vahetaks. Kaks klassiruumi ja poiste magamistuba käimlate, olid teisel korral. Osa ruume ja tütarlaste magamistuba olid all korral. Ja Vissil – keisri õiget usku koolil – polnudki käimlat! – poisid käisid preestri õunaaga taga ja tüdrukud lauda taga. Talvel, kui õunapuudel lehti polnud, paistsid kõik asjatoimingud õuepoolsesse klassiruumi. (Juhan Toomepuu)

1966.a. anti koolihooned üle VSÜ „Kalevile“ ja siin töötas pikemat aega „Kalevi“ Lüllemäe õppespondibaas. 1991.a see tegevus lõppes, olemasolevad hooned kas tagastati või erastati.

Lüllemäe kooli õuel seisab kivi kirjaga:

"A. 1687 HARIDUSELU ALGUS KARULAS"

Siis avati siinmail viie õpilasega nn. Forseliuse kool.

Sangaste kirikuõpetaja Chilian Rauschett kirjutas 20.mail 1687 oma aruandekirjas Eesti talupojakoolide loojale Benkt Gottfried Forseliusele Karula kohta: „Weil der Hr. Pastor zu Carolen spät zu den Gemeinde kam, hat wegen eine Schule daselbst nichts sonderlich geschehen können; jedoch haben sich 5 Schüler eingefunden, dafon der eine auf Ostern in der Kirche aufm Catechismo zu lesen anfangen.“ (Et hr. pastor Karulas hilja oma koguduse juurde tuli, ei ole seal kooli alal midagi erilist juhtuda saanud. Siiski on viis õpilast kokku kogunenud, nii et kirikus sai varsti pärast lihavõtteid katekismuse järgi lugemist alustada)

See näitab kindlalt, et Karulasse oli kool asutatud.

* Esimese kooli täpne asukoht ja ka õpetajad on teadmata. Kirja sisu järgi võib arvata, et see toimus kas päris kiriku juures või siis köstri juures Köstrijärve ääres.

* Küll on teada, et koolielu sai uue hoo 1697.a. Karulasse kirikuõpetajaks tulnud Johann Hornungi ajal.

Karula koolielu saab siitpeale kindlalt tuule tiibadesse.

* Kirjaoskus hakkas jõudsalt arenema peale Liivimaa kindralkuberneri koolikorralduse (patendi) ilmumist 18. aprillil 1765.a. Selle kohaselt kohustati iga mõisat avama mõisa- või külakoole.

Kaagjärvel avati 3-klassiline külakool, nn. Karlova kool.

Karulas avati peale töötava köstrikoole veel 8 mõisakooli. Karula mõisa-, hilisemate vallakoolide asukoht oli aastasadade vältel üsna stabiilne. Üks kool asus kindlasti Alakonnu - Kolski - Rebase – Madsa piirkonnas, kus oli omal ajal üsna tihe asustus.

* 1819. a. Liivimaa talurahvaseaduses oli nõue asutada koolid igas vähemalt 2000 mees-hingega kihelkonnas. **Karulas** avati kihelkonnakool 1850.a. esimesena Valgamaal ja tegutses 1897. a.-ni. Kooli asukohaks sai Köstrijärve kaldale 1785.a. ehitatud korralik kivimaja. Arvata võib, et majas töötas kool juba varem. Õpetust jagas 1846.a. Karulasse asunud köster ja legendaarne koolimees Carl Stimm.

Õpilaste vähesuse tõttu jäi kool varsti seisma. Aeg-ajalt kihelkonnakool siiski taasavati.

* 1918.a. avati Tõnis Grünbergi riisikol Pikkjärvel Karula erakeskkool. Ka selle kooli iga jäi lühikeseks. Kool suleti majandusraskuste tõttu 1922.a. Viimasel õppeaastal oli juhatajaks Emilie Lattik-Kotilõim.

* Siit edasi jätkub Karula koolielu alg- ja põhitasemel.

* 1960.a. küpses mõtte uue, vallatsentrumis asuva keske kooli rajamiseks. Selle mõtte eestvedajaks oli Lüllemäe algkooli juhataja Peeter Puudersell. 1961.a. alustati internaadi hoone rajamist, koolihoonet ennast 1962.a. Kõigile ehitusraskustele vaatamata toimus avaaktus 1. septembril 1964.

Tänane Lüllemäe kool jätkab hariduse andmist varem Karulas tegutsenud paljude väikekoolide (Kaagjärve, Jakobi, Pikkjärve-Vissi, Tüüra, Peetri, Madsa ja teiste) järglasena.

Koostas Toivo Kotov

Juku-Peedu matkad/kõnnid

Rattamatk

Karula kevad 2012

Karula haridus 325